

Дарко Ивановић

Гимназија, Велика Плана

Црква у Марковцу

Abstract: Главни циљ истраживања је приказ цркве у Марковцу, њених богомоља и свештеника. У раду је коришћена комбинована метода, хронолошка и тематска. Поред главног историјског извора, Летописа Цркве марковачке, користила су нам документа Архива Србије и Паланачког архива, стручни часописи, литература и усмена казивања становника Марковца и њиховог свештеника, оца Милана Величковића.

Key words: Марковац, црква дрвнара, свештеници, Богородица, црква од тврдог материјала.

Марковац

Марковац, насеље средњовековног порекла, данас на јужном делу општине Велика Плана, увек је имао развијен црквени и духовни живот. Припада Архијерејском намесништву великопланском српске православне Епархије браничевске. Парохију марковачку чине село Марковац и заселак Пиносава. Дакле, ова парохија, као и већина осталих, добила је име по њеном седишту, селу Марковцу. Њени парохијани волели су своју цркву и поштовали свештенике. Подизали су своје цркве, црквене домове и друге објекте.

Средњовековно село налазило се ближе Морави. Под истим именом, Марковац се први пут помиње у турском попису из 1476, када је имао 22 хришћанске куће. Забележен је и у дефтеру из 1530. године. Он је почетком аустријске окупације северне Србије, у Најперговом попису из 1717. године, приказан као опустело насеље.¹ Вероватно је обновљен већ годину-две после Пожаревачког мира (1718). Налазио се на крајњем југу смедеревског округа, поред речице Раче и границе са крагујевачким округом. Тада, од 1726, после уједињења Београдске митрополије са Сремско-карловачком, Марковчани су припадали парохији попа Лазара, заједно са Лозовиком, Ливадицом (тада на месту данашњег Великог Орашја), Планом и Лаповом. Црква се налазила у Ливадици.²

¹ Пантелић, Душан, „Попис пограничних нахија Србије после Пожаревачког мира 1718. године“, *Сјоменик САН* (1948), 21.

² Руварац, Димитрије, *Митрополија београдска око 1735*, Београд, 1905, 151–152; Пецињачки,

Турци су у новом рату победили аустријску војску и повратили северну Србију, што је потврђено Београдским миром 1739. године. Они су обновили Смедеревски санџак, вероватно већ следеће године, по објављивању помиловања побуњеној и избеглој раји. Преживеле спахије вратиле су се на своје тимаре и села, свакако и у Марковац.

Старо насеље налазило се већим делом до обале Велике Мораве, на месту које се сада зове Лучице. Оно се због поплава померало на Виђиш, потом на Шљиваре, а у време Кочиног рата (1788) на данашње место.³ Свештеник Радомир Милошковић забележио је предање да прве почетке села треба тражити на данашњем потесу Горња Ливада.⁴ Већ тада је враћен стари назив, Марковац.

У јесен 1782. године, у време припрема Аустрије за рат против Турске, њени шпијуни, прерушени у манастирске слуге, ишли су по северној Србији и скупљали војне податке. Водили су их калуђери из Србије. Јозеф Митесер, који је путовао од Јагодине до Смедерева, описивао је села на Моравском путу, западно од Велике Мораве; приказао је Марковац при опису пута који је водио од Лапова до Аџидеговца (Старо Село): „Пут од Лапова води 7 минута кроз густо жбуње до Мораве, која је на том месту широка само 60 корака, даље води 15 минута широким путем кроз поља до Лепеничког потока... 400 корака десно, где се Рача и овај поток заједно уливају у Мораву, налази се један млин за млевење. Даље кроз шуму са високим стаблима 7 минута, преко реке Раче. Седам минута кроз шуму која одјекује, одакле се одваја један пут лево кроз ининдиран терен и најзад преко узвишице за Плану и колико је далеко бољи него онај за Аџидеговац, затим 50 минута кроз шуму... до Аџидеговца.“⁵ Треба рећи да је он пешачио просечно један километар десет минута, што је доста брзо. И на приложеној карти види се да се у оно време Марковац налазио на острву, између Раче и Велике Мораве. На жалост, Митесер није дао податке о српским богомољама у овом крају, којих је било, углавном од дрвана и талпи.

Марковац се помиње и у рату Коче Анђелковића против Турака, када је Брановачки са својим фрајкорцима дошао у Марковац и затекао у његовој околини велики збег из 20 села.⁶ После пораза код Баточине, Коча и Брановачки склонили су се у Марковац, одакле су са харамбашом Антоном Костићем повели збег у Аустрију. Марковчани су прешли Дунав ковинском скелом 23. јуна 1788. године и потом населили оближња села.

Сретен, „Попис таксила венчаних у Београдској митрополији 1724. године“, *Godišnjak grada Beograda* 15, 313–324.

³ Гавриловић, Миливој, *Смедеревско њоморавље*, Нови Сад, 1930, 57.

⁴ Милошковић, Радомир, лична комуникација.

⁵ Пантелић, Душан, „Ухођење Србије пред Кочину крајину“, *Глас СКА* (1953), 153; Пантелић, Душан, „Војно-географски описи Србије пред Кочину крајину од 1783. и 1784. г.“, *Сјоменик СКА LXXXII* (1936).

⁶ Пантелић, Душан, „Кочина крајина“, *СКА LXXV* (1980), 32.

После Свиштовског мира (1791) у села су се вратиле турске спахије. По вратком емиграната она се обнављају, међу њима и Марковац. Затим масовно долазе досељеници са Косова, из Црне Горе и старе Србије, тако да је Марковац већ 1818. године имао 118 домова. Број кућа је непрекидно растао, те је почетком треће деценије XX века стекао услов за статус варошице.

Прва марковачка црква, дрвнара, изграђена је на простору данашње порте, вероватно крајем прве владе кнеза Милоша Обреновића, годину-две после добијања првог хатишерифа (1830). Раније су се Марковчани служили старом црквом у Лапову, дрвнарм, која је саграђена 1827. године, мада се пет година раније помиње лаповачки свештеник Лаза (Лазар Срдановић), кога су Смедеревци тражили за свог свештеника. Стара црква дрвнара служила је својој намени до 16. маја 1910, када је у њој одслужена последња литургија. На истом месту подигнута је нова црква, посвећена Преподобној матери Параскеви (Трнова Петка). Ова црква помиње се у извештају нахијског кнеза Симе Радојковића, тј. у писму од 23. октобра 1832. године које је упутио кнезу Милошу Обреновићу.⁷

Свештеници

Према Летопису Цркве марковачке, марковачку парохију су прводитно опслуживали јеромонаси из Миљковог манастира, потом свештеници из Лапова, све до 1830. године. Први марковачки парох био је Константин Богојевић, родом из суседног Свилајнца. Рукоположио га је београдски митрополит Антим у Видину (1828–1830). На марковачкој парохији налазимо га у време пописа за Арачки тефтер из 1831. године.⁸ И Попис свештенства и монаштва у Србији из 1836. године затиче га у Марковцу.⁹ Он је једно време служио и у Лаповачкој цркви. У Марковцу је остао све до своје смрти, 1849. Познато је да је његов син Милосав (рођен 1822. године) био свештеник у Свилајнцу (1841–1884).

После краткотрајног опслуживања лаповачког пароха Стојадина Васића, на марковачку парохију дошао је Јован Јовица Маринковић, рођен у Милошеву код Брзана. Јован је умро у Марковцу 28. јануара 1862, у 39. години живота, вероватно од куге или колере. Сахрањен је код јужног зида Марковачке цркве.¹⁰

Петар, брат попа Јована, умро је исте године, 18. фебруара, у 21. години живота. Сахрањен је поред брата.

Отац Симеон Михајловић, четврти марковачки свештеник, дошао је на ову парохију после смрти о. Јована, почетком 1862. године. Родом је из Ратара. Основну школу је завршио у Хасан-Пашиној Паланци (Смедеревска

⁷ Милановић, Драгољуб, Станковић, Милан, *Лайово*, Месна заједница, Лапово, 1991, 256–260; АС, КК–XVII–552.

⁸ АС, ЗТ–578, Марковац.

⁹ АС, Државни савет, 196/1837, 61–63.

¹⁰ *Летийис Цркве марковачке*, 13; Надгробни споменик у црквеној порти.

Паланка). Према списку ученика ове школе од 2. августа 1838. године, он је као ученик трећег разреда (псалтирац) имао 16 година, био „доброг стања“ као Михајлов син. Учитељ Стојадин Димитријевић записао је и да Симеон „добро следи наставу 3½ године.“¹¹ Значи, Симеон је рођен 1822. године, а у школу је пошао 1. маја 1835. Као псалтирац, он је изучавао псалме, тј. псалтир.

Симеон — Сима је после завршене богословије служио као паланачко-водички парох. Други паланачки парох био је Алекса Радовановић, свештеник прве парохије.

Свештеник Симеон био је од краја 1854. године у сукобу са општинском влашћу, углавном због његове бесправно подигнуте механе са кућом у старој чаршији. После одлуке Државног савета, он је морао да премести овај објект у нову чаршију, заједно са још неколико власника механа и кућа (фебруар 1856).¹² После бројних сукоба, суђења и жалби, добро му је дошао премештај у нову, мирну сеоску средину. У Марковцу га је затекао Попис становништва и имовине од 28. септембра 1863. године. Пописна комисија је забележила његово домаћинство под редним бројем 2.

Г. Симеон Михајловић, свештеник, 41 година живота, жена Јована (40), синови Петар (11) и Сава (3) и кћи Марија (19). Имање: нема. Месечни приход од парохије и прихода 20 талира.¹³

Крајем Симеонове службе у Марковцу, 10. септембра 1869, почео је његов сукоб са среским начелником Милојком Дуњићем, који га је вређао и оптуживао да је алкохоличар и нерадник. Дуњић је следећег дана сазвао општинаре у намери да промени место грађења цркве. Наредио је кмету Марјану Драгићу да пароху одузме кућу, поклон од општине, тј. села.¹⁴ Дуњић је смењен већ наредне године, због његових честих сукоба са мештанима и због примања мита.

После одласка о. Симеона Михајловића, марковачку парохију је кратко опслуживао новоаџидеговачки свештеник Ананије Божић (1870), родом из Јарушица (село између Раче и Тополе). Ананије је умро у Новом Аџидеговцу (Ново Село), а сахрањен је у Доњој Рачи.¹⁵

Марковачка црква је зидана у време свештеника Аћима Илића, најстаријег детета проте Аранђела. Рођен је 8. септембра 1846. у Ореовици. Основну школу је завршио у родном селу, гимназију и богословију у Београду. Током школовања био је одличан ђак. У Богословији био је и недељни појац. Писао је и бележио певања, јер је тада било веома мало писаних књига. По завршетку богословије, служио је неко време као учитељ у Ракинцу (данашње Симићево). Оженио са Милевом, ћерком свештеника Алексе Ивковића из Липа код Смедерева и запопио (1868). Најпре је био капелан код свог оца у

¹¹ АС, Министарство просвете, 40/1838.

¹² АС, Министарство унутрашњих дела, I, 126/1856.

¹³ АС, Министарство финансија, *Пописна књига*, 188/1863.

¹⁴ Перуничкић, Бранко, *Насеље и његова Смедерево*, Скупштина општине, Смедерево, 1977, 80.

¹⁵ Маринковић, Миливој, Ново Село, лична комуникација.

Ореовици. После годину и по дана добио је марковачку парохију, где се показао као одличан домаћин и свештеник. Након 15 година службе у овом селу прешао је у Свилајнац (1885), где је служио све до своје смрти (1904).¹⁶

Владимир Илић, седми марковачки свештеник, рођен је 29. августа 1860. године у Пирковцу код Свљига, у породици пирковачког свештеника Марка. Завршио је по четири разреда основне школе и гимназије и богословију у Београду (1881). Прво је служио као учитељ у Рајцу код Неготина (1. август 1881 – 22. април 1882). Рукоположен је у чин ђакона у Београду, у придворној капели старе Митрополије св. Симеона Мироточивог (23. април 1882), а после два дана за презвитера у палилулској Цркви Св. јеванђелисте Марка. Исте године оженио се Даницом, ћерком трговца Петра Марковића из Вуковара. Изродили су седам синова и две ћерке.

О. Владимир, интерниран од аустроугарске окупаторске власти, провео је три године у злогласном логору Нежидеру. После рата, у децембру 1918. године, вратио се на своју парохију. Био је активан у свештеничком удружењу. Одликован је црвеним појасом, Орденом Светог Саве трећег реда, протојерејском камилавком и чином протојереја од патријарха Димитрија (1932) и напрсним крстом. Пензионисан је 25. децембра 1935. године као протојереј ставрофор. Умро је 13. новембра 1945. године у свом дому у Марковцу. Сахрањен је на марковачком гробљу.

Према причању мештана, о. Влада је био средњег раста, пунији, ћелав и темпераментан. Имао је свој виноград на брду.¹⁷

У првим послератним годинама управа цркве и о. Влада надали су нова звона, пошто су ранија однели окупаторски војници, и помогли су изградњу Споменика погинулим Марковчанима у ослободилачким ратовима (1912–1918).¹⁸

У време браничевског епископа др Јована Илића, 1932. године, према реорганизацији Српске православне цркве, овој епархији је припојено Смедеревско протопрезвитерство, тј. смедеревски и великоорашки срез, на левој обали Велике Мораве. Од тада је Архијерејско намесништво великоорашко имало десет црквених општина, међу њима и марковачку, са две парохије.¹⁹ Ова црквена општина образована је на првим црквено-општинским изборима исте године. О. Владимир био је на првој парохији до 1938. године, а његов сапарох Лав Доседјек, руски емигрант, на другој парохији 1937. и 1938. године. Потом су на другој парохији службовали Никола Апостоловић (1938–1941), Срећко Николић (1941–1952) и Михаило Вуковић (1952–1955). На првој парохији су током немачке окупације били Тома Павличић (1941–1943) и Бошко Босанац (1943–1945).

¹⁶ Аутобиографија Аранђела Илића, Ореовица, 1902; *Летопис Цркве марковачке*, 16.

¹⁷ *Летопис Цркве марковачке*, 18–20.

¹⁸ Архив СЦГ, ф. 69, к. 80.

¹⁹ *Браничевски весник* I (1932–1933), 17.

Михаило Вуковић, рођен 16. октобра 1908. године у Лушцу код Берана (Црна Гора), завршио је гимназију у родном месту, богословију на Цетињу и две године Филозофског факултета у Београду. Рукоположен је у чин ђакона и презвитера 1934. године у Сремским Карловцима од епископа браничевског Венијамина. Одликован је црвеним појасом 1940. године и протојерејским чином 1961. године. Службовао је у Сигема, Шкулару, Берану (намесник), Ракинцу (од 1945), Марковцу и Великој Плани (од 31. децембра 1954. до 1974). Умро је 28. јула 1986. године.²⁰

Радомир Чедомира Милошковић, рођен 21. октобра 1919. године у Марковцу, учио је основну школу у родном селу, нижу гимназију и богословију у Сремским Карловцима (завршио у Београду) и завршио студије на Теолошком факултету у Београду (1951). Рукоположен је у чин ђакона 10. марта 1945. године, у чин презвитера 12. јула исте године, а у чин протојереја на прослави стогодишњице цркве у Марковцу, од епископа браничевског Хризостома (12. август 1972). Он је пуних 40 година службовао у Марковцу, све до пензионисања, 1985. године.²¹ Одликован је црвеним појасом (1959). Он је у време објављивања Шематизма Епархије браничевске (1972) имао 776 парохијанских домова.²²

Протојереј ставрофор Душан Митошевић записао је да се о. Радомир одликује посебном ревносту у служби. Истицао се ширењем вере у народу, добрим проповедима и добрим односом према парохијанима. Активно је сарађивао са својом црквеном општином. Његовим залагањем подигнут је парохијски дом у порти (1952), ограђена порта (1956), изграђена велика улазна капија, обновљена и иконописана црква. Као пензионер, служио је једно време у манастиру Покајници и често у Марковачкој цркви. Умро је 2. новембра 2009. године.

Након што је о. Радомир отишао у пензију, 5. септембра 1985. године, на марковачку парохију дошао је о. Јовица Видоја Милошевић, рођен 9. децембра 1945. године у Новом Селу. После завршене осмогодишње школе у родном селу, завршио је петоразредну богословију у Сремским Карловцима, у првој генерацији обновљене старе богословије (27. јун 1967). После служења војног рока у Никшићу рукоположен је у чин ђакона 4. октобра 1970. у Друговцу код Колара, а у чин свештеника после недељу дана у Кленовнику код Пожареваца од владике Хризостома. О. Јовица је као парох служио Богу и народу у Коларима (1970–1985), Марковцу (1985 – 23. октобар 1993), Свилајнцу (25. октобар 1993 – 1. септембар 1995), Новом Селу (до 28. октобар 1996), потом је живео у Паризу и Канади и вратио се у Ново Село. Године 1993. добио је чин протојереја. Пензионисан је 13. маја 1997. године.²³

²⁰ Досијеа свештеника, Епархија браничевска.

²¹ *Летойис Цркве марковачке*, 3; Милошковић, Радомир, лична комуникација.

²² *Шематизам Епархије браничевске*, Пожаревац, 1972, 45.

²³ *Летойис Цркве марковачке*.

О. Јовица је с мештанима завршио дом, који је освећен 29. августа 1993. године.

О. Милан Луке Величковић, родом из Доње Горевнице (1971, Мрчајевци, код Чачка). После завршене богословије у Призрену најпре је био парохијски ђакон у Врњачкој Бањи (жичка епархија, септембар 1992 – август 1993), потом га је владика Сава рукоположио у чин свештеника, а после 45 дана поставио га је за марковачког пароха. Примопредаја је извршена 23. октобра 1993. године између о. Јовице и о. Милана, у присуству архијерејског намесника о. Драгољуба Дончића, протојереја.²⁴

Марковачка црква је у време великог поста 1996. године дочекала владика Игнатија и свештенике Ресавског намесништва који су дошли на исповест и братски састанак.²⁵

Године 1999. сазидаана је лепа чесма са летњиковцем у црквеној порти, испред цркве. Потом су се ређали догађаји, углавном везани за изградњу нове цркве.

Марковачке цркве

Током последња два века у Марковцу су на истом месту наизменично постојале четири цркве. Прве две биле су дрвнаре, саграђене од дрвета, као већина тадашњих богомоља у Србији. Прва црква, вероватно саграђена 1830. године, налазила се у близини села, које се касније померило на запад. Пошто је она пропала, Марковчани су почетком септембра 1870. године изградили нову цркву дрвнару, у време свештеника Аћима Илића из Ореовице. Међутим, друга црква је трајала само две године.²⁶

Црква Рождества Пресвете Богородице у Марковцу две године је грађена од тврдог материјала. Освећена је 8. септембра 1872. године, на дан Мале Госпојине, од стране митрополита Михаила. Цркву су зидали Антоније и Деспот, браћа Ранолужани.²⁷ Завичајни историчар Миливој Гавриловић написао је неколико реченица о изградњи и изгледу цркве:

У скровитом месту, даље од пута, подигнута је црква 1872. године у византијском стилу. Једина црква у читавом крају која има крила. Са улазне стране десно и лево има продужења за пет-шест метара. Ту су крстионице.²⁸

На јужном делу цркве, при улазу у цркву са леве стране тридесетак центиметара од темеља, постављена је камена плоча с натписом:

„У 1872. години цркву Рождества Богородице правила је општина марковачка, под владом кнеза Милана М. Обреновића IV, освешта митрополит

²⁴ Н. г., 1993; Величковић, Милан, лична комуникација.

²⁵ *Лейшойис Цркве марковачке*, 1996.

²⁶ Митрополит Михаило, *Српска православна црква у Кнежевини Србији*, Београд, 1874, 19.

²⁷ Рани Луг је на Косову. *Лейшойис Цркве марковачке*, 14.

²⁸ Гавриловић, Миливој, *Смедеревско њоморавље*, Нови Сад, 1930, 55.

Михаило. Зидали су Антоније и Деспот Златановићи, Ранолужани.²⁹ Данас је натпис добро сачуван и читљив.

Марковачка црква, подигнута у српско-византијском стилу са примесама српско-моравске школе, била је веома лепа и велика грађевина, једна од најлепших у Епархији браничевској. Њене размере биле су: дужина 20 м, ширина 5,5 м, висина 16,5 м, дебљина зидова 1 м. Дакле, зидови цркве били су масивни, са двојим двокрилним вратима, великим на улазу, тј. на западу, и малим на северној страни.³⁰

Црква је била подељена на припрату, лађу и олтар. Првобитно је имала трем, који је касније зазиђивањем претворен у припрату. Изнад лађе цркве са олтаром, у виду базилике, уздиже се торањ у облику пирамиде која се претвара у осмоугаону пирамиду високу 5 м. Куће, високо 2,5 м, имало је лопту са крстом, високим 1 м. У наосу цркве истицала су се три стуба, појачања зидова. Певнице су биле смештене у посебним нишама у зиду, између последњих стубова са обе стране. Спољне фасаде нису имале декоративне елементе. На северној и јужној страни било је по пет прозора, на припрати пет и на звонику по један на свакој страни (8). Црква је имала простран и светао олтар. Кров је био покривен лимом, премазаним масном бојом.

Треба рећи да се црква до 1924. године служила антимином из 1743. године, који је 1776. осветио темишварски епископ Мојсије.³¹

Наум Андрић је живописао унутрашње зидове. Ликови светих еванђелиста са њиховим симболима налазили су се на пољима између импровизованих стубова. Између јеванђелиста на своду приказан је Господ Саваот окружен херувимима.

Иконостас из 1925. године, купљен у новосадској трговини утвари Николе Ивковића, није имао значајну уметничку вредност. Имао је две зоне и 18 икона, сликане уљаним бојама. Поред ових икона, у цркви су се налазиле три иконе, сликане темперама на дасци, из времена кнеза Милоша Обреновића: св. Никола, св. Богородица са Христом и Исус Христос Пантократор.³²

Миливој Гавриловић кратко је описао иконостас: „Црква је у велелепом иконостасу, по зидовима слике светаца. Свако је место попуњено. Тај рад је вршио 1926. године један руски иконописац. Утисак је савршен.“³³

Нажалост, марковачка црква, једна од најлепших у Епархији браничевској, срушена је због оштећења од велике влаге, настале у време аустроугарске окупације, када је непријатељ претворио цркву у коњушницу.

²⁹ Камена плоча је од црвенкастог мермера.

³⁰ Милошковић, Радомир, лична комуникација.

³¹ *Исџо*.

³² *Исџо*.

³³ Гавриловић, Миливој, *Смедеревско њоморавље*, Нови Сад, 1930, 55.

Изградња нове цркве трајала је кратко, само три године (1999–2002), у тешким годинама, захваљујући залагању месног пароха о. Милана Величковића, његовим парохијанима и општинској власти.

Летописац је забележио почетак градње цркве:

Божјом вољом, дана Господњег 29. јула 1999. г. почели смо са копањем темеља нове цркве Рођења Пресвете Богородице у Марковцу, на локацији старе цркве, јер се брзо ширила влага по зидовима. Идејни и главни пројекат урадио је Радослав Прокић, свештенички син, родом из крагујевачког Ресника, а радио је у Заводу за заштиту споменика културе у Крагујевцу. Радио је пројекте за Епархију шумадијску.

Одлучили смо се за грађевинску фирму „Први мај“ из Лапова, због њене повољне и реалне понуде.³⁴

По благослову епископа др Игнатија започела је изградња цркве. Добре цигле су очишћене и припремљене за зидање. Литургија је служена у новој црквеној сали. Дневно је радило 10 до 20 људи. Мештани су доносили пиво и сокове за раднике.

Црква је организовала велику прославу поводом освећења темеља нове цркве и повеље од владике Игнатија (30. август 2001). Владика је одржао и пригодну проповед о изградњи нових цркава, потреби црквено-литургијског сабирања и заједништва свих нас у црквеном животу и извођењу веронауке у српским школама. На литургији су саслуживали архијерејски намесници и свештеници: о. Душан Симин, о. Драгољуб Дончић, о. др Радомир Милошевић (протојереј ставрофор, старешина Смедеревске цркве), о. Одрен Стојановић, о. Славољуб Стокић, о. Славиша Јовановић, о. Аранђел Раја Даниловић и о. Владислав Крупезевић. Међу бројним гостима били су архитекта Радослав Прокић, представници грађевинског предузећа „Хипекс“ из Смедерева, извођачи радова Слободан Милидраг и Драган Јевтић, мајстори и радници са својим шефом Зораном Шојићем, председник Скупштине општине Велика Плана Горан Раковац и секретар СО Боба Спасић.³⁵

Куполе и груби грађевински радови завршени су у марту 2002. године, пред Младенце. Исте године, 26. септембра 2002, владика Игнатије осветио је нове крстове и звона. Црквени прозори израђени су од белог вештачког млевеног камена и белог цемента. Црква је комплетно завршена крајем 2002. године. Богослужење је почело на Богојављење, 19. јануара 2003. године, када је први пут унесен свети антиминос у цркву и одслужена прва света литургија. Исте године покривене су све куполе, једна велика и четири мале, коцкаста постоља и венци — лучни на три куполе. Постављена је и изолација на свим покривеним површинама. Почели су и украсни радови на спољној фасади.

Током 2004. и 2005. године завршено је унутрашње малтерисање цркве, постављење подлоге за иконописање и покривање бакарним лимом. Потом

³⁴ *Летопис Цркве марковачке*, 94.

³⁵ *Н. г.*, 98.

је 2006. урађено подно грејање, подови с поларним гранитом, покривање куполе звоника и коцкастог постоља итд.

Подно грејање је поставио Љубиша Марковић, отац некадашњег марковачког богослова Александра Марковића. Потом се приступило бетонирању, постављању плочица и обради стубова. Нова врата на цркви, поклон од парохијана Дракчета Милосављевића, лимара, постављена су пред Васкрс.³⁶

Црква је изграђена захваљујући великом одзиву парохијана из Марковца, Скупштине општине и Јавног предузећа Велика Плана. Народ је давао и прилог у грађевинском материјалу, углавном власници стоваришта. Донатори су давали новчани прилог за куповину крстова и звона. Велики полилеј, лустер, са 120 сијалица, поклон је Перунике Миладиновић из Пиносаве.

Године 2006. урађен је и свети престо — часна трпеза на олтару. Доњу стопу, постоље, главни стуб и плочу на кружном амвону урадио је марковачки каменорезац Небојша Станојковић. Горњу, велику плочу на Светој трпези и два велика стуба са постољима и капителима дао је и монтирао други марковачки каменорезац Стојанче Николић. Исте године, 13. августа, у новој цркви су венчани богослов и вероучитељ Радомир Јанковић и професорка Зорица Мићковић.³⁷

Следеће, 2007. године урађена је камена фасада у доњим зонама цркве и завршен звоник. Потом је завршена фасада јужне и источне стране цркве (2008).

Владичански трон, урађен у дуборезу од храстовом дрвету, дело је Петра Филиповића из Жабара, који је израдио и иконостас и ентеријер за целиваонице. О. Томислав Живановић из Крњева урадио је певницу и трон. Велика врата између припрате и наоса била су донација Зорана и Мирољуба Петровића.

Иконе на иконостасу, разноврсне и квалитетне, насликала је Катарина, ћерка аутора иностаса. На горњем делу иконостаса налазе се иконе: Васкрсење, апостоли Марко, Матеј, Петар, Јован, Лука и Павле; потом су оне поређане од севера ка југу: Св. Никола, Св. Василије Велики, Св. Богородица, Св. Исус Христос, Св. Јован Крститељ, Св. Григорије Богослов. На царским дверима налази се икона Благовести (Св. арх. Гаврило и Св. Богородица), а на северним вратима икона Св. арх. Михаило и на јужним вратима икона Св. архиђакона Стефан.³⁸

На празник Светог пророка Илије, 2. августа 2009. године, владика Игнатије је осветио нову цркву, посвећену Рођењу Пресвете Богородице. Он је у току свете литургије одликовао марковачког пароха о. Милана Величковића чином протојереја и доделио ктиторске грамате истакнутим приложницима

³⁶ *Н. г.*, 100–113.

³⁷ *Н. г.*, 2006.

³⁸ Величковић Милан, лична комуникација.

нове цркве.³⁹ Светој литургији саслуживали су о. Душан Симин, о. Драгољуб Дончић, о. Младен Симоновић, о. Зоран Тирнанић, о. Љубисав Соколов, о. Аранђел Даниловић, о. Слободан Аврамовић, о. Славољуб Стокић, о. Томислав Живановић, о. Александар из Србиња, протођакон Предраг Радаковић, ђакони, један ипођакон и два чтеца из Свилајнца. На прослави су присуствовали и многи мештани, гости, представници општине и мајстори.⁴⁰

Већ током 2010. године у новој цркви су прослављени наши велики празници: Божић, Свети Сава, Св. Атанасије Велики (31. јануар, занатска слава), Васкрсење Христово, заветина Мали Спасовдан и други. Редовно се служи Света литургија.

Црквена општина

Марковац је увек био искључиво православна средина. Село је волело своју цркву и поштовало свештенике. Оно је раније са две парохије припадало ресавском архијерејском намесништву. Данас парохија Марковац са Пиносавом, која припада великопланском намесништву, има 800 православних домова. Треба рећи да је сто кућа затворено јер домаћини раде у другим државама.

Раније, пре доношења Црквеног устава (1931), пословима материјалне природе управљали су парохијски свештеници уз помоћ црквених тудора.⁴¹ Према црквеној документацији, од 1921. до 1932, на положају црквених тудора смењивали су се Драга Милић, Живота Мишковић, Живота Петковић и Максим Којадиновић.

На првим црквено-општинским изборима (1932) образована је црквена општина у Марковцу. Од тада је промењено десетак њених председника, међу њима Владимир Бојић, Радосав Бојић и Радисав Миладиновић. Први благајници били су Драгољуб Бркић, Живота Мишковић и Живота Доцић.

Црквена општина имала је изабрани општински савет и управни одбор. Она је заједно са месним свештеником решавала сва значајна црквена питања. Наарочито су биле активне управе приликом обнављања старе и подизања нове цркве, изградње парохијског дома и других црквених објеката.

* * *

Марковац је дао десетак свештеника и ђакона, које смо набројали хронолошким редом.

Којадин Милутиновић, умро је млад.

Радомир Чедомира Милошковић, свештеник у родном селу Марковцу (1945–1985).

³⁹ Браничевски весник 1–2 (2009–2010), 77.

⁴⁰ *Лейшойис Цркве марковачке*, 2009.

⁴¹ Милошевић, Радомир, *Српска православна Епархија браничевска, Шемањизам*, Епархија браничевска, Пожаревац, 2003, 50.

Милан Бркић, завршио богословију у Битољу, свештеник у Свилајнцу и Старом Селу 1931–1937, одселио се у Милвоки (САД). Протојереј ставрофор. Умро је 1974. године.

Драгомир Боривоја Стојановић, Нонић, парох у Раброву, Сакулама и Црепаји, где је добио чин протојереја. Рођен је 1933. године. Пензионер у Црепаји.⁴²

Радомир Петра Поповић, рођен 1935. године. Био је одличан појац и протојереј. Његова прва парохија била је Симићево. Потом се преселио у Епархију банатску. Служио је у Ченти и Опову. Умро је 15. маја 2009. године.

Михајло Ратомира Нешић — Ерић, рођен 1950. године, био је свештеник у Прахову, Неготину, Зајечару и Јабуковцу, дакле, у Епархији тимочкој. Рашчинио га је епископ тимочки Јустин због неодласка на другу парохију, по потреби службе. Вози камион као превозник и живи у Јабуковцу.

Томислав Наумовић, завршио два или три разреда богословије у Призрену. Напустио је школу и није се рукоположио.

Радомир Славише Јанковић, рођен 1978. године, завршио је богословију у Београду. Данас је ђакон у Великој Плани.

Александар Љубише Марковић, рођен 1981. године, завршио је богословију на Цетињу и Теолошки институт у Београду. Он је ђакон од 2005, а свештеник у Стрмостену од 2011. године.

* * *

Богомољачки покрет, тзв. „покрет побожних“, појавио се у Марковцу након сабора код старе цркве у Крњеву на дан Светог пророка Илије 1920. године. Припадници марковачког братства били су: Петар Станимира Петровић (1906–1989, благајник Црквеног одбора, појац за певницом, председник богомољачког братства), Драгољуб Мишковић, Драгољуб Катић, Милева Јанковић, Ђока Мишковић, Владислав Јавтић, баба Селена Јанковић, Славко Доцић, Слободан Митровић и други.

Марковачки богомољци славили су Недељу свих светих (недеља по Духовима). Међу гостима били су о. Василије (игуман Покајнице), о. Павле из Грачанице код крагујевачког Никшића, чланови Црквеног певачког друштва из Крагујевца, о. Гаврило (игуман Ралетинца), монаси из Копорина, Миљковог манастира, Манасије и других манастира, богомољци из околних места и други.

Богомољци из Марковца, углавном чланови њиховог хора, путовали су по околним местима, гостовали код богомољаца у Рачи, Крњеву, Лапову и Кушиљеву. Учествовали су и на великим богомољачким саборима, у Крњеву и Крагујевцу.⁴³

⁴² Поповић, Драгомир, Марковац, лична комуникација.

⁴³ Петровић, Мирољуб, Марковац, лична комуникација.

* * *

Црквено-певачко друштво у Марковцу основано је 1895. године. Међутим, оно је прекинуло рад крајем треће деценије XX века пошто није имало способног хоровођу.⁴⁴ Друштво је обновљено у првим послератним годинама, под руководством хоровође Животе Жике Максима Поповића (1922–2007). Поред њега, певали су и његов брат Мића Поповић, Љупче Пешић, Драга Манојловић, Миле Спасић, Мика Ђурић и други. Певању су их учили свештеници. Певали су у цркви, на боготољачким скуповима и сахранама.

* * *

Марковац има једно гробље, поред пута према Лапову, добро уређено. Оно се постепено шири ка западу и северу. Гробови умрлих верника обележавају се крстом, често и надгробним споменицима.

На источној страни гробља налази се споменик изгинулим српским, немачким и аустроугарским војницима и официрима у борбама у околини Марковца 1918. године. Споменик, у облику коцке, подигло је једно немачко друштво. Натпис је на српском и немачком језику. Још један такав споменик налази се на београдском Кошутњаку, који је подигао немачки фелдмаршал Макензен браниоцима Београда.

* * *

На крају, може се рећи да је марковачка црква, посвећена Рођењу Пресвете Богородице, имала бурну прошлост. Четири пута је грађена на истом месту, два пута од дрвета и два пута од тврдог материјала. Њени свештеници уживали су велики углед у селу и радо примани у домове. Данас о. Милан Величковић, вредни парох, најзаслужнији човек за изградњу нове цркве, служи у Марковцу Богу и народу.

Извори:

Архив Србије (АС): Збирка тефтера, Државни савет, Министарство просвете, Министарство унутрашњих дела и Министарство финансија.

Архив Србије и Црне Горе, ф. 69.

Аутобиографија Аранђела Илића, Ореовица, 1902.

Досијеи свештеника, Епархија браничевска.

Летопис Цркве марковачке.

Надгробни споменици у црквеној порти и на гробљу.

⁴⁴ Гавриловић, Миливој, *Смедеревско њоморавље*, Нови Сад, 1930, 55.

Литература:

- Браничевски весник*, 1–2 (2009–2010).
- Браничевски весник*, I (1932–1933).
- Гавриловић, Миливој, *Смедеревско њоморавље*, Нови Сад, 1930.
- Милановић, Драгољуб, Станковић, Милан, *Лайово*, Месна заједница, Лапо-во, 1991.
- Милошевић, Радомир, *Српска православна Епархија браничевска, Шемањизам*, Епархија браничевска, Пожаревац, 2003.
- Митрополит Михаило, *Српска православна црква у Кнежевини Србији*, Београд, 1974.
- Пантелић, Душан, „Војно-географски описи Србије пред Кочину крајину од 1783. и 1784. године“, *Сјоменик СКА LXXXII* (1936).
- Пантелић, Душан, „Кочина крајина“, *СКА LXXV* (1980).
- Пантелић, Душан, „Попис пограничних нахија Србије после Пожаревачког мира 1718. године“, *Сјоменик САН ХСVI* (1948).
- Пантелић, Душан, „Ухођење Србије пред Кочину крајину“, *Глас СКА* (1953).
- Перуничкић, Бранко, *Насеље и њаг Смедерево*, Скупштина општине, Смедерево, 1977.
- Перуничкић, Бранко, *Смедеревска Паланка и околина*, Београд, 1980.
- Пецињачки, Сретен, „Попис таксила венчаних у Београдској митрополији 1724. године“, *Godišnjak grada Beograda* 15, 313–324.
- Руварац, Димитрије, *Митрополија београдска око 1735*, Београд, 1905, 151–152.
- Шемањизам Епархије браничевске*, Пожаревац, 1972.

Прилог:

Прослава стогодишњице освећења Марковачке цркве (1972)

Литургија приликом освећења нове цркве

Darko Ivanović

High school, Velika Plana

Church in Markovac

The very first churches in Markovac, a southern village in Velika Plana municipality, were actually log churches which distinctively represented Serbian places of worship within the first seven decades of the 17th century. In 1872, villagers of Markovac founded a big church built of solid material, one of the most beautiful churches in Braničevo eparchy. Diligent and very able priests have served God and people in it ever since. Among them, father Radomir Milošković should definitely be singled out. He spent 40 years (namely, from 1945/1985) working as priest in his native village.

The new church has been built thanks to the devotion of current priest of Markovac, Milan Veličković, who has been awarded a rank of an archpriest.

Key words: Markovac, log church, priests, Mother oh God, solid material church.

Датум пријема чланка: 27. 5. 2011.

Датум прихватања чланка за објављивање: 16. 6. 2011.